

**Л.В. РУДЕНКО,**

студентка 1 курсу факультету менеджменту і бізнесу ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»

Науковий керівник:

**Т.М. ПРОНЬ,**

доктор історичних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП «Миколаївська філія КНУКіМ», м. Миколаїв

### **«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ-РУСИ» М. ГРУШЕВСЬКОГО – СВДОЦТВО ІСТОРИЧНОЇ ГІДНОСТІ ТА ВЕЛИЧІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

У вересні 2016 року на державному рівні відзначатиметься 150-річчя від дня народження видатного українського державного та політичного діяча, першого голови української держави в ХХ ст., історика та організатора української науки – Михайла Сергійовича Грушевського (1866-1934). Він усе своє життя відстоював національне відродження, створення незалежної української держави, відновлення генетичної пам'яті українського народу та свідоме визнання власної історії [1, с. 173].

Немає сумніву, що це одна з найвидатніших постатей новітньої української історії та вчений світового рівня. Його творча спадщина нараховує близько двох тисяч праць з історії, історіографії, соціології, літератури, етнографії, археології та фольклору. Він автор таких ґрунтовних праць як «Історія України-Руси», «Нарис українського народу», «Ілюстрована історія української літератури» та ін. [2, с. 122]. Безумовно, не всі праці вченого рівноцінні за характером, змістом, глибиною викладу матеріалу, ідейним спрямуванням. Серед них є роботи суто наукового характеру, науково-популярні розвідки, рецензії та публіцистика.

На жаль, наукова, культурницька, педагогічна, громадська та політична діяльність М. С. Грушевського, за радянського часу подавалася у викривленому віддзеркаленні. З усіх бібліотек республіки було вилучено й утаємничено в спецсховищах сотні його наукових праць [3, с. 134]. Лише за доби незалежності частина з них побачила світ, стала загальним надбанням. Бурхливе зростання інтересу до історичного минулого нашого народу та криза в Україні ставить перед фахівцями в сфері книгознавства завдання, глибше опанувати знання з історії, культури, усвідомлювати роль своїх провідників та діяння певної історичної постаті, добре орієнтуватися в літературі, зацікавлювати інших й сприяти інтелектуальному зростанню нації.

У цьому зв'язку, важливим є знайомство з фундаментальною працею М. С. Грушевського «Історія України-Руси» (1898-1936) у 10 томах, 12 книгах, яку справедливо називають національною метрикою українського народу [4, с. 5]. В

ній найбільш повно відбито наукові та громадсько-політичні погляди вченого. Філософський підхід до історії визначив структуру, зміст і стиль праці. Вперше в історіографії найбільш повно та узагальнююче викладено історію українського народу від найдавніших часів до другої половини XVII ст. За оцінкою фахівців, наукова концепція вченого ґрунтується на органічній єдності високого професіоналізму викладу матеріалів, глибоких знаннях літератури і джерел та оригінальності їх трактування [5, с. XVIII]. Ця праця стала основою сучасної офіційної концепції історії України. Вчені вважають, що до сьогодні ми не маємо більш глибокої і достовірнішої праці, ніж дослідження Грушевського [6, с.184]. Закладене в ній цілісне бачення історії Української держави засвідчує усьому світові, що українці це державний народ із унікальною історією, багатою культурою та великим майбутнім.

Запропонована вченим-енциклопедистом концепція відзначалася оригінальністю мислення, заперечувала пануючу тоді в офіційній російській історіографії схему розвитку історичного процесу. Грушевський переніс центр ваги в дослідженнях з історії держави на історію народу, суспільства [5, с. XXI]. Він вбачав початки українства в літописних антських племенах і доводив відмінність історичного розвитку українців і росіян, вважаючи, що вони є не тільки різними, але і є різновекторними народами, з різним етногенезом та історичною державою. На його переконання осердям українців є черняхівська культура. Саме вона «несе у собі весь український етнос». Генетичну основу «великорусів» він бачив у фінно-угорському населенні. Спростовуючи теорію походження українців, росіян, білорусів з єдиної давньоруської народності, вчений наголошує, що спадкоємцем давньоруської спадщини є виключно «українсько-руська народність», оскільки саме вона створила Київську державу. На його ж думку, головна роль у заселенні Придніпров'я належить «місцевому населенню, яке до кінця нікуди не пропадало» [7, с. 252-256].

Керуючись настановами свого вчителя Володимира Антоновича, засновника «київської школи» істориків, яка заклала підвалини сучасної історичної науки, він використав термін «Україна-Русь», щоби підкреслити спадкоємність нового етнотопоніму «Україна» від Русі. Вчений доводить, що «общерусской історії не було й не може бути, як немає —общеруської народності», може бути історія всіх —руських народностей», або історія східного слов'янства [5, с. XX]. Для того, щоб об'єктивно відтворити історію Східної Європи він вважав, що слід окремо досліджувати національні історії українців, білорусів і росіян.

Вартими уваги є й інші думки вченого реалізовані в процесі написання «Історії України-Русі», зокрема про безперервність і нерозривність українського історичного процесу від доісторичної доби до нового періоду історії України, який охоплював державні і недержавні періоди. В періодизації історії України він виокремлює ранній, середньовічний, литовсько-польський, козацько-гетьманський періоди історичного розвитку українського народу і його державності, який завершується національним відродженням XIX ст. та

новою українською державою УНР в ХХ ст. Вперше по новаторськи пов'язав у єдине цілий княжий і козацький період історії України [4, с. 5].

Сьогодні вітчизняні вчені широко користуються квінтесенцією авторських роздумів М. Грушевського. Наведемо, кілька з них:

1) Усі періоди історії Русь-України є «тісно й нерозривно сполучені між собою... а одні й ті змагання народні, одна й та ж головна ідея переходить через увесь той ряд віків, в так одмінних політичних і культурних обставинах»;

2) «Народ, маса народна зв'язує їх в одну цілісність і єсть, і повинна бути альфою і омегою історичної розвідки. Він – із своїми ідеалами і змаганнями, успіхами і помилками – ось єдиний герой історії»;

3) «Зрозуміти його стан економічний, культурний, духовний, його пригоди, його бажання й ідеали – єсть мета нашої історії»;

4) «Устрій державний по всі часи цікавий нам переважно тим, оскільки він впливав на стан народу, оскільки сам підпадав впливу громади й оскільки сам відповідав її бажанням і змаганням».

5) «Культура, що розвивається у верхніх верствах народу, цікава нам головним чином не так сама в собі, як тим, що відбивається в її загальнонародного».

6) Київська держава переходить в ХІ ст. «у форму, яку за Костомаровим, часто тепер зємо федералізацією» [8, с. 7].

У загальному огляді історії України Грушевський не оминає опису культурного життя українського народу в усі його періоди. У першому томі історик подає виклад матеріальної (хліборобство, скотарство, ловецтво, промисли та інше), побут (поживу, одержу, житло) і духовної культури (фізичні і психічні типові риси, релігію і культу, похоронний обряд, шлюб, родинне і суспільне життя (рід, плем'я, громада) українських племен у період розселення і після заселення [9, с. 638-644].

У другому й третьому томах перед читачем постає картина культурного розвитку всіх українських земель від Заходу до Сходу. Грушевський не тільки висвітлює різні сфери української культури: артистичну творчість, шкільництво й освіта, книжність і літературну творчість, перекладне й оригінальне письменство в Галицько-Волинській державі та Подніпров'ї в другій половині ХІІІ – на початку ХІV ст., але і родинні відносини українців, їх морально-етичні норми, образ життя, культурні впливи християнства [10, с. 626-632; 11, с. 578-585]. Він докладно висвітлює релігійні та національні традиції українського народу в ХІІІ-ХV ст. та культурний розвиток в Україні ХІV-ХVІІ ст. побут, шкільництво, освіта, книжність і письменство і культурний рух братств [12, с. 661-665].

З усього того, що подано можна зробити висновок, що «Історія України-Руси» М. С. Грушевського – це не просто бібліографічний раритет, по суті – це «історична Біблія українського народу» [13, с. 6]. Фундаментальний твір вченого є справжнє свідцтво вагомого внеску працелюбного українського народу у світову культуру і цивілізацію.

Гідно оцінити подвижницьку працю Михайла Сергійовича Грушевського можна лише взявши до уваги історичні обставини її написання. Наприкінці XIX ст., коли почалася дослідницька робота корифея української історичної науки, широко побутували переконання, що український народ спіткала історична амнезія, що він пам'ятає лише окремі епізоди своєї біографії, але їхній правильний порядок ще треба встановити, а прогалини між ними заповнити. Писання національної історії, відтак, ставало чимось на зразок повернення народу його справжньої пам'яті, його дійсної біографії. Заслугою Михайла Грушевського було те, що він максимально наблизився до вивчення історії України «...повернув... мільйонам «непомнящих» їхню пам'ять, а з тим і їх національне ім'я і національну свідомість... Мих. Грушевський поклав міцні підмурівки під українське національне відродження, спричинився в великій мірі до того, що українська нація себе віднайшла, щоб ніколи себе не втрачувати», – зазначав відомий український вчений-діаспори Євген Онацький [14, с. 8].

У переддень 150-ої річниці від дня народження М.С. Грушевського, на вшанування пам'яті про нього, варто більш докладно познайомитися з працею вченого «Історія України-Руси», глибше осягнути нашу історію та культуру .

#### **Список використаних джерел:**

1. Історія України / упоряд. В. Г. Сарбей. – К.: Освіта, 1992. – 271с.
2. Малий словник історії України / відп. ред. В. Смолій. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
3. Харченко Т.Н. 100 знаменитих людей України / Т.Н. Марченко, О. Ю. Очкурова, И.А. Рудічева. – Харьков: Фолио, 2004. – 511 с.
4. М.С.Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності. –К.: Либідь, 1996. – 144 с.
5. Смолій В.А., Сохань П.С. Видатний історик України / Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. думка, 1991. – Т. 1. – С . VIII-XXXIX.
6. Усі видатні постаті історії України. – Х.:ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 352 с.
7. Тельвак В. Перший том «Історії України-Руси» М.Грушевського (до проблеми еволюції історико-теоретичних поглядів) // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. – Львів, ЛНУ ім. Франка, 2000. – Вип. 3. – С. 252-256.
8. Михайло Грушевський / упорядн. С. Панькова, В. Шевченко, О. Будзинський, М. Кучеренко. – К.: Вид-во «Бібліотека українця», 1998. – 152 с.
9. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. думка, 1991. – Т. I. – 736 с.
10. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. думка, 1991. – Т. II. – 640 с.

11. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. думка, 1991. – Т. III. – 592 с.
12. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наук. думка, 1991. – Т. VI. – 680 с.
13. Михайло Грушевський :Фотоальбом / авт. тексту Л.В. Решодько. – К.: Україна, 1996. – 140 с.
14. Стрельський Г. Михайло Грушевський, його сподвижники й опоненти / Г. Стрельський, А. Трубайчук. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 192 с.